

AFSCHEID 1^e COLLEGE OPTA

Sociëteit De Witte, Den Haag 31 okt. 2005

Excellenties, geachte gasten, Dames en Heren.

Met uw welnemen open ik deze korte rede met een citaat van de conservatieve Amerikaanse econoom Milton Friedman. In zijn boek *Capitalism and Freedom* van 1962 schreef hij:

“There is unfortunately no good solution for technical monopoly. There is only a choice among three evils: private unregulated monopoly, private monopoly regulated by the state, and government operation.”

Het viel in mijn lot als gastarbeider in Nederland gedurende de afgelopen 25 jaren om bij minstens twee van de drie door Friedman genoemde “kwade” vormen van technische monopolies (ofwel dominante netwerkbedrijven) nauw betrokken te zijn. Over de keuzes, de wijze van uitvoering en mogelijke persoonlijke schuldvragen over het resultaat gaat deze korte afscheidstoespraak.

Het Nederlandse telefoonmonopolie werd in september 1940 op last van de Duitse bezetter ingevoerd. Naast twee al langer bestaande staatsmonopolies (op telegrafie en post) werd zo ook het nationale telefoniebedrijf een “*government operation*”, één van Friedman’s “*three evils*”. Tot de verzelfstandiging op 1 januari 1989 bleef het Staatsbedrijf der PTT een Directoraat-Generaal van het ministerie van Verkeer en Waterstaat - en wel een hele grote, met meer dan 100.000 werknemers.

Aan de status van de PTT was overigens wel al in de vroege jaren '80 gemorrelt: eerst door de Commissie Swarttouw en daarna door de Cie Steenbergens. In laatstgenoemde commissie, ingesteld door de liberale Minister van V&W Neelie Kroes, heden middag hier als EU-commissaris aanwezig, mocht ik een van de drie leden zijn. Ons advies aan de Minister leidde na vier jaar ertoe dat het Staatsbedrijf op 1 januari 1989 de Koninklijke PTT Nederland NV, kortweg KPN, werd. En zo kwam van het ene kwaad van Friedman een ander - of eigenlijk zelfs twee nieuwe kwaden: De KPN-dochters PTT Telecommunicatie en PTT Post waren immers BV's, en aldus *two private monopolies regulated by the state!*

En met staatsregulering gebeurde er vervolgens niet zo veel in de eerste negen jaren van de NV KPN. Dat hoefde voor Brussel toen nog niet, behalve voor de mobiele telefonie (GSM) en de huurlijnen voor bedrijven. Pas vanaf 1 januari 1998 eiste de EU invoering van de (ONP-) regels voor open toegang tot voormalige telefoonmonopolies, ten bate van de concurrentie op vaste telefonie. Dat was het leeuwendeel van de nationale markten – en is dat zelfs nu nog, ondanks de snelle groei van *Voice over IP* en andere breedbandcommunicatie. Let wel: de EU-lidstaten die al eerder vrijwillig zorgden voor liberalisering van hun nationale markten van vaste en mobiele telefonie hebben vandaag de dag doorgaans meer dynamische en efficiënte markten, en vaak ook nog de hiervoor best toegeruste, meest tijdige wetgeving. [Dat zijn doorgaans landen die Napoleon *niet* bereikte: Het V.K., Scandinavië en Ierland].¹

OPTA werd wel met ingang van 1 augustus 1997 als toezichthouder ingesteld, maar moest langer dan een jaar op een Europees georiënteerde Telecommunicatiewet wachten. Belangrijke wapenfeiten uit die vroege periode waren de herbalancering van de telefoon-tarieven van KPN (duurdere abonnementen, en goedkopere gesprekken), én ontbundeling van aansluitlijnen van telefonie, waardoor Nederland mede haar vooraanstaande positie in de EU én de wereld op het gebied van breedbandcommunicatie te danken heeft.

¹ Tekst geplaatst tussen vierkante haakjes werd op 31 oktober niet uitgesproken.

Genoemde herbalancering van de telefoontarieven bevorderde overigens niet de verwachte overstap naar het goedkopere Belbudget-abonnement. Immers, mobiele telefonie – met name *prepaid* – bleek gauw aantrekkelijker voor kleingebruikers, waaronder heel veel jeugd die lang niet kleingebruiker meer is! [Er was daarbij veel kritiek op de gunning van de frequenties voor 2^e en 3^e generatie mobiele frequenties, ook in Nederland. Op dit terrein verkeert Nederland in een uitzonderingspositie met twee andere EU-lidstaten, die evenmin frequentietoewijzing aan onafhankelijk nationaal toezicht toevertrouwen.]

In 2002 rapporteerde McKinsey & Co dat de internationale telefoontarieven in Nederland door concurrentie waren gedaald met 90% sinds de herbalancering door OPTA in 1998 (meer dan in elk ander lidstaat van de EU); nationale gesprekken waren 39% goedkoper geworden. De concurrentie ging gepaard met verlies van marktaandelen van KPN, resp. 50% (internationaal) en 30% (nationaal) sinds 1998. [Gelukkig kwalificeerde ABN-AMRO's internationale beleggingsafdeling in London OPTA toen als een voorspelbare toezichthouder met een lage "*harshness index*"]

Gezien dergelijke ontwikkelingen mag gevoeglijk worden gevraagd waar er in de Europese communicatiemarkten nog sprake is van wat Milton Friedman in 1962 "*technical monopoly*" noemde. Hierop moeten nationale antwoorden worden gegeven door toepassing van richtlijnen die sinds juli 2003 overal in de EU van toepassing dienen te zijn. Sinds mei 2004 is OPTA daartoe bevoegd en nu nog doende om conclusies op de markten voor elektronische communicatie te trekken en aan de Europese Commissie voor te leggen. De Commissie toetst de analyses en conclusies van alle nationale toezichthouders, zo ook die van OPTA. En hierover doe ik geen uitspraken: immers, ik ben al sinds 1 september jl. emeritus!

Wat ik wel signaleer is een meer systematische ontwikkeling in vele lidstaten van de EU van gemeenschappelijke methodes voor regulering van elektronische communicatie, gestoeld op feitelijke gegevens van de nationale markten. Methodische afwijkingen zullen vragen – en bij gebrekkige reacties veto's – van de Commissie oproepen.

Daarmee kom ik aan het einde van dit korte betoog. Er is veel gebeurd in de markten voor elektronische communicatie in de EU, deels door de liberalisering en de technologische dynamiek, maar zeker ook door nieuwe gedeelde methodes en ervaringen in de regulering. En dat is vooral te danken aan de inzet van professionals van nationale toezichthouders. Aan het samenwerken met - en vooral leren van - hen heb ik compensatie gevonden van het geheel of gedeeltelijk verlaten van mijn twee universitaire leerstoelen in Delft in 1997.

Op andere – meer bestuurlijke - vlakken ben ik vooral dank verschuldigd aan mijn beide collega-bestuurders in de afgelopen acht jaar, Lilian Gonçalves en Herman van Karnebeek. Hun wijze inzichten en ervaringen in dit land waar ik als gastarbeider zo goed ontvangen ben, maar wel eigen jeugdervaringen van cultuur en werkwijze ontbeer, zijn van onschatbare waarde geweest. Voor de steun van mijn vrouw Fleur geldt hetzelfde - maar dat valt verder niet binnen het publieke domein van heden middag.

Tot slot nog dit: Voor het geval dat u weinig of niets voor de stelling van Milton Friedman voelt, sluit ik af met twee verwante uitsmijters. Het eerste is van de Britse Lord Mancroft (1914-87): "*Monopolies are like babies: we tend to be against them, until we have one of our own*".

En het tweede citaat is van de Australische media baron Rupert Murdoch: "*A monopoly is a terrible thing until you've got one.*"

Zolang het zo blijft, zal onafhankelijk toezicht op netwerksectoren nodig zijn. Ik heb gezegd.

Jens Arnbak